

BASIN YAZILARI

4. İSTANBUL SANAT BAYRAMI - SEMPOZYUM 83

Son Yüzyılda Toprak Sanatlarında Teknolojik Evrim İle

Sanatsal İçeriğın Değışimi

Doğanın bahşettiğı kil, istenildiğı gibi biçimlendirmeye elverişli olma özelliğinden ötürü başlangıcından bugüne kadar insanoğlunun gereksinimlerini karşıladığı gibi, aynı zamanda duygu ve düşüncelerini, zihinsel yetilerini, düş ile gerçeklerini ve yaşam biçimlerini simgeleyen bir anlatım aracı olmuştur.

Böylesine yumuşak, kıvrak, esnek, itaatli ve mütevazı KİL, önceleri kollektif ürünler verirken sonraki uygarlıkların hemen tümünde biçimsel varlığı ve önemini korumuştur. İlerleyen dönemlerde ise geçmişteki örnekler tarihcilere ve toplum bilimcilerine birinci dereceden bilgi kaynağı olmuştur.

Çeşitli amaçlarla farklı biçimlerde yaşama katılan üretim maddelerinin birbirinden tümüyle bağımsız hizmet verdiğini düşünemeyiz. İster tek-parça özgün örnekler olsun, isterse toplu üretim ürünleri olsun çağın özelliklerini, bilim ve teknoloji düzeyini, estetik kaygıları ile yaşam biçimlerini ortaya koyan izler görülmektedir. İşte bu izler ürünler arası ortak niteliklerin saptanmasında ayırdedici ve yol gösterici olmaktadır.

Belirli bir dönemi teknolojik etkinlikler itibariyle irdelediğimizde, bunların doğrudan ya da dolaylı yollarla yaşamın tüm kesimlerine yayıldığını görüyoruz. Bunun hangi kesimden başladığını kestirmek oldukça güçtür. Ancak her kesim arasındaki benzer iletişimin ortak bir bağ oluşturduğu şüphesizdir. Örneğın, bilimsel gelişmelerle ilerleyen teknolojiler mimarlık alanında doğrudan etkili olmuştur. Bu gibi gelişimler mimari yapının mühendislik özellikleri yanı sıra bütünsel ve mekânsal özelliklerini de etkilemektedir.

Yavaş da olsa sürekli değışime uğrayan yapısal mekânların iç donanımı da bu değışime uymak zorundadır. Ancak, dönüşüm bu noktada sona ermez. Kullanıcıda da ruhsal ve düşünsel olduğu gibi görüntüsel değışimler de izlenir. Artık geçmişin kocaman ocakları ya da devasa çini sobaları ile ısıtılmaya çalışılan, kalın taş duvarları yüksek tavanlarla çevrili yapılarında, insanlar uzun etekleri, kürk kaplı kat kat giysileri içinde görünmezler.

Moda sözcüğü ile tanımlanan görünüş farkları yaşamın tüm kesimlerine dağılır. Dinlenen müzikle, duyulan hazlar durmaksızın yeni eğilimlere doğru akar. Zevkler, davranış biçimleri, kavramlar, yaratılan eserler, hatta bizzat sanatın kendisi zincirleme halkalar halinde değışime uğrar. Bu suretle bilim ve teknolojinin gelişimiyle sanatın değışimi yeniden tüm yaşam alanlarını etkilemeye devam eder.

Doğa, birey, bilim ve sanat arasındaki ilişkilerde sürüp giden bu değişim ve gelişmeler şüphesiz ki rastlantısal değildir. Söz konusu öğelerin her biri farklı toplumlarda, farklı iklim ve doğada, farklı zaman ve koşullarda birbiriyle benzeşmeyen sonuçlar doğurur.

Ne ülkeler, ne topluluklar arasında çağdaş da olsalar her zaman için kesin benzerlik göremeyiz. Bu benzersizlik daha ziyade kıtalararası yaşam biçimlerinde öne çıkar. Bunlar arasında sanatsal içerik değişimini etkileyen ortak bir takım nedenler vardır. Çağımıza hakim değerler bakımından bunları şöyle sıralamak mümkündür : Ekonomik güç ve getirileri; bilimsel, teknolojik ve endüstriyel potansiyel; bireylerin yaşam biçimleri ile görenek ve talepleri; tasarımın geniş kitlelerce benimsenip yaygınlaşması veya reddi; etnik ve yerel etkenler; uluslararası ekonomik değişim değeri taşıması; yöresel ürünlerin giderek özgün karakterini kaybetmesi; endüstriyel tüketim ürünlerinin sanatsal değerinin önem kazanması gibi.

İşte özellikle yüzyılı aşkın süredir ileri ülkelerde başlayıp gelişen endüstri çağında her türlü üretimde estetik değerler ayrı bir önem kazandı. Bu kazanım sanat adına şüphesiz ki sevindiricidir. Böylece sanat, yalnızca soylulara, ünlülere, zenginlere verilen bir nevî hizmet olmaktan kurtuldu. Teknolojik evrim sonucu endüstrileşme ile geniş halk kitlelerine güzel, estetik, çekici ve kalıcı olanı vermeyi amaçlayan ekonomik getiriye odaklı bir amaca dönüştü.

Doğaldır ki, bu kavram değişimi sürecinde sanatsal içerikte de değişim gerçekleşti. Bir zamanlar yalnızca monarşiye, aristokrasiye ve zenginlere üretim yaparak varlığını korumuş olan ünlü manüfaktürler bile günümüzde toplu-üretim arz-talep dengelerine uygun üretilmeye yöneldiler. Artık yalnızca saraylar için kullanım eşyası ve hediyecek bir değerli porselen üretimi söz konusu olamaz. Değişen dengeler modern üretim proseslerinin pazarlama koşullarına uyulmasını zorunlu hale getirmiştir.

Yanısıra, sayıca giderek artan üretici kuruluşların pazar rekabeti, yalnızca teknoloji değil tasarımın ağırlığını da gerekli kılmıştır. Tıpkı, sportif etkinliklerdeki daima daha hızlı, daha ileriye, daha uzağa, daha yükseğe, insan-üstüne erişmenin amaçlandığı rekorlar gibi. Günümüzde de daha çok sayıda, daha hızlı, kaliteli, ucuz, çekici, estetik ve çok satan üretimler amaçlanmaktadır.

Ek olarak üretim, ambalaj, stoklama, nakliye maliyet faktörleri de tasarımın biçimlenmesinde ya da yeni biçimlerin tasarlanmasında etkili olmaktadır. Biçim ve boyut tercihlerinde maliyet faktörleri önem kazanmaktadır. Yüksek kârlılık hedefine göre üretim zincirinde yer alan kuruluşlara hizmet veren tasarımcı da yalnızca kendi düşsel fantezisine göre değil işletme matematiğinin verilerine uygun yeni ve rakipsiz biçimler tasarlamak zorundadır.

Unutulmaması gereken en önemli husus ise üretimin her kesimindeki hizmet ve gayretlerin, insanın daha zengin bir düş dünyasının renkli fantezisi içinde, daha uygarca ve gerçekçi yaşamını sağlama amacına dönük olması gerektiğidir.

Tülin AYTA